

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.3:336.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.36-18>

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНОЮ БЕЗПЕКОЮ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ: РИЗИК ТА ЗАГРОЗИ

MANAGEMENT OF BUDGET SECURITY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY: RISK AND THREATS

Свірко С.В.

доктор економічних наук,
доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Дикий А.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Тростенюк Т.М.

доктор філософії, доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Svirko Svitlana, Dykyi Anatolii, Trosteniuk Tetiana
Zhytomyr Polytechnic State University

Сформовано класифікацію загроз бюджетної безпеки за такими ознаками: джерело виникнення (зовнішнього середовища держави; внутрішнього середовища держави); сфера спричинення (економічні, політичні, правові, соціальні, природні, техногенні тощо); причини (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні); сфера виникнення (середовища, ринкові, бюджетної системи, бюджетного процесу, професійної діяльності); масштаб (регіональні, національні, міжнародні); форма прояву (явні, приховані); рівень бюджетної системи (державного бюджету, місцевого бюджету); об'єкт в структурі бюджетів (доходи бюджету, видатки бюджету, кредитування бюджету, борг бюджету, фінансування бюджету (в розрізі загального та спеціального фондів)); значущість щодо бюджету (незначні, припустимі, граничні, неприпустимі, вкрай неприпустимі); ступінь небезпеки (небезпечні та особливо небезпечні); рівень втрат бюджету (допустимий, виправданий, недопустимий); характер бюджетних втрат (що призводить до втраченої вигоди; що призводить до втрат бюджету; що призводить або до втрат, або до доходів); періодичність (випадкові, постійні, разові); можливість оцінювання (ті, що підлягають кількісному оцінюванню; такі, що не можуть бути оцінені); кореляції до індикативних показників бюджетної безпеки (за їх видами); можливість передбачення та упередження (прогнозовані, непрогнозовані); ймовірність (малоймовірні, ймовірні, високоймовірні, реальні); структура (стала, динамічна); відкритість інформації (публічна, таємна). На підставі запропонованої класифікації загроз, зокрема ознаки «значущість щодо бюджету» пропонується така логічна кореляція індикаторів бюджетної безпеки та відповідних ризиків. Рекомендовано до застосування такі методи реагування на ризики бюджетної безпеки: метод уникнення ризику зниження бюджетної безпеки, метод скорочення

ризиків зниження бюджетно безпеки, метод трансформації ризиків зниження бюджетної безпеки та метод компенсації ризиків зниження бюджетної безпеки.

Ключові слова: бюджетна безпека, управління, економіка країни, ризики, загрози.

A classification of budget security threats was formed according to the following characteristics: source of occurrence (external environment of the state; internal environment of the state); sphere of causation (economic, political, legal, social, natural, man-made, etc.); reasons (objective, subjective, objective-subjective); sphere of occurrence (environment, market, budget system, budget process, professional activity); scale (regional, national, international); form of manifestation (obvious, hidden); level of the budget system (state budget, local budget); object in the structure of budgets (budget revenues, budget expenditures, budget lending, budget debt, budget financing (in terms of general and special funds)); significance in relation to the budget (insignificant, acceptable, marginal, unacceptable, extremely unacceptable); degree of danger (dangerous and especially dangerous); the level of budget losses (allowable, justified, unacceptable); the nature of budget losses (which leads to lost profits; which leads to budget losses; which leads to either losses or revenues); periodicity (random, permanent, one-time); the possibility of assessment (those that are subject to quantitative assessment; those that cannot be assessed); correlations to indicative indicators of budgetary security (by their types); the possibility of prediction and bias (predicted, unpredicted); probability (unlikely, probable, highly probable, real); structure (fixed, dynamic); openness of information (public, secret). On the basis of the proposed classification of threats, in particular, the sign of "significance in relation to the budget", the following logical correlation of indicators of budget security and corresponding risks is proposed. The following methods of responding to budgetary security risks are recommended for use: the method of avoiding the risk of reducing budgetary security, the method of reducing the risk of reducing budgetary security, the method of transforming the risks of reducing budgetary security, and the method of compensating the risks of reducing budgetary security.

Keywords: budget security, management, country's economy, risks, threats.

Постановка проблеми. Бюджетна безпека, «як стан фінансової захищеності сектору загального державного управління, що характеризується платоспроможністю та фінансовою стійкістю держави, як економічного суб'єкту, що надає можливість інституціональним одиницям вказаного сектору реалізовувати повноваження на виконання функцій держави максимально результативно та ефективно в умовах мінливого середовища, зовнішніх та внутрішніх загроз» [1], відіграє значну роль в розбудові багатьох сфер життя суспільства, оскільки виступає першоосновою їх фінансового забезпечення через конституційно закріплені функції держави [2]. Не менш ключову позицію обіймає бюджетна безпека у розвитку економіки країни, оскільки вона є [3; 4]: однією з складових бюджетної безпеки країни; показником стійкості державних фінансів; контрольним індикатором бюджетної системи та бюджетного процесу загалом та гарантом подальшого функціонування та існування елементів бюджетної сфери (розпорядників та одержувачів бюджетних коштів) зокрема; інструментом забезпечення здійснення державного управління економікою країни за всіма її галузями; детермінантом інвестиційної привабливості та конкурентоздатності економіки країни. За цих умов дослідження питань управління бюджетною безпекою набуває вкрай важливого звучання, зокрема в частині ідентифікації ризиків та загроз останньої.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукове опрацювання положень бюджетної безпеки у різні часи здійснили вчені: О. Барановський, О. Білорус, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Г. Дарнопих, І. Бінько, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Г. Іващенко, Л. Кістерський, Г. Коза-

ченко, В. Мартинюк, В. Мунтіян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, В. Предборський, А. Сухоруков, В. Шлемко. Питання управління бюджетною безпекою опановували: А. Кулінська, Т. Луцик-Дубова, Н. Залізко, Т. Яковенко. Окремі дослідження вчених О. Барановського, Н. Чечетової, Н. Лелюк, О. Деменюк, В. Глухової були сфокусовані на чинниках та факторах впливу на бюджетну безпеку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численність наукових праць, проблематику ризиків та загроз бюджетної безпеки задля процесу управління останньою жодний з авторів, крім поодиноких досліджень, представлених науковцями К. Захожаєм та О. Проказнюк у різні часи, на піднімав.

Постановка завдання. Метою публікації є опрацювання положень управління бюджетної безпеки, як фактору економічного розвитку країни, на предмет ідентифікації чинників, загроз та ризиків останньої.

Викладення основного матеріалу дослідження. «Сучасний суспільний світ характеризується надзвичайно мінливим середовищем, динаміка якого набирає оберти щоденно. За цих умов однією з визначальних цінностей управління виступає його здатність до оперативного та ефективного реагування на сьогоденну ситуацію та її перспективний розвиток у внутрішньому та зовнішньому середовищу країни.... Важливого значення у реалізації механізмів управління бюджетною безпекою набувають процедури визначення: ризиків та загроз, їх чинників, діапазону ранжування індикативних показників бюджетної безпеки» [3].

Питання ризиків варто розпочати загалом з науки щодо них ризикології, що сформувався

на протязі останніх 100 років, втім, за дослідженнями вчених, її зародки слід відносити до початку товарно-грошових відносин [3; 5, с. 38]. Слід зауважити, що ризикологія на сьогодні є невід'ємною складовою економічних дисциплін. Цей факт якнайкраще демонструють більшість з визначень поняття «ризик», під яким розуміють: «можливу небезпеку...» [6, с. 655]; «шанс несприятливого результату, небезпека, загроза втрат і ушкоджень», «характеристику ситуації, яка має невизначеність результату, за наявності небажаних наслідків» [7, с. 6, 550]; «потенційну, чисельно вимірну можливість втрати.... характеризується невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення під час реалізації проекту несприятливих ситуацій і наслідків» [8, с. 13]; «імовірність виникнення втрат, збитків, недонадходжень планованих доходів, прибутку вартісне вираження ймовірної події, що веде до втрат [9, с. 17, 18]; «імовірність втрати цінностей (фінансових, матеріальних, товарних ресурсів) у результаті діяльності, якщо середовище проведення діяльності змінюється в напрямі, що відрізняється від передбаченого планами і розрахунками» [10, с. 8]. Вочевидь, за сьогоденних важких умов функціонування нашої країни, при побудові системи та механізмів управління бюджетною безпекою вкрай важливим є ідентифікація ризиків та визначення методів реагування на них.

Перш за все, оскільки бюджетна безпека виступає частиною економічної безпеки, доречним буде наведення класифікації чинників економічної безпеки, запропоновану З. Гбур [11, с. 113–117]: «згідно зі сферою дії – зовнішні та внутрішні; згідно з характеристикою суб'єкта – мотиви та можливості; згідно з ресурсною невідповідністю – дефіцит ресурсів та надлишок ресурсів; згідно зі стабільністю існування – стратегічні і тактичні; згідно з рівнем поширення – одиничні та масові; згідно з масштабами дії – національні та міжнародні; згідно з елементами економічної системи – учасники економічних відносин, економічні методи, економічні важелі, економічні норми, економічні інструменти; згідно з відображеннями форм конфліктів у чинному законодавстві – відображені та не відображені у законодавстві, а також критичні та не критичні; згідно із зв'язком з іншими факторами – автономні, комбіновані та синергетичні»;

Пальма першості в опануванні чинників бюджетної безпеки безумовно належить професору О. Барановському, який в своїй науковій праці ще в 2000 році представив своє бачення цього питання, а в 2016 репрезентував ці чинники в розширеному складі; зокрема, до них автором віднесено [12, с. 25–27]: «величина бюджету; ступень збалансованості бюджету або розмір його дефіциту або профіциту; рівень оподаткування; стан бюджетів інших розвинутих країн світу; бюджетна система; правова база, професіоналізм і ретельність розроблення

й процедура розгляду та затвердження бюджету; масштаби бюджетного фінансування; бюджетна класифікація; бюджетні резерви; бюджетний облік; своєчасність прийняття бюджету; характер касового виконання бюджетів; податкові пільги; рівень девальвації національної валюти; наявність жорстких бюджетних обмежень; бюджетна дисципліна; бюджетні кризи»;

Науковці Н. Чечетова та Н. Лелюк наголошують на таких визначальних позиціях щодо бюджетної безпеки [13]: «ступень сбалансованості; цілісність бюджетної системи; ретельність складання, процедури розгляду та затвердження бюджету; обсяги бюджетного фінансування; наявність або відсутність бюджетних резервів; характер касового виконання бюджету; чисельність податкових пільг; дотримання бюджетної дисципліни».

Інші дослідники О. Деменюк та В. Глухова підтримують позицію виокремлення двох основних комплексних груп факторів впливу на бюджетну безпеку, як то [14]: «організаційно-правові (до них віднесено: чинну правову базу, рівень професіоналізму і ретельність розроблення бюджету, ступінь деталізації та прозорості бюджету при формуванні; надання пріоритетності певній бюджетній класифікації; ступінь досконалості системи бухгалтерського обліку виконання бюджету і кошторисів витрат бюджетних установ; своєчасність прийняття рішень щодо бюджетно-податкового регулювання; характер касового виконання бюджету; ступінь узгодження фінансово-економічних інтересів різних верств населення); фінансово-економічні (вони включають: обсяг бюджету та ступінь його збалансованості; масштаби бюджетного фінансування; наявність чи відсутність бюджетних резервів; чисельність податкових пільг, що впливають на формування доходів бюджету; надання відтермінувань за платежами до державного та місцевого бюджетів)».

Приєднуючись до змістовно номенклатурного бачення О. Барановського та визнаючи правомірність групування факторів за представленими О. Деменюк та В. Глуховою ознаками, зауважимо, що визначальним чинником бюджетної безпеки нарівні з бюджетним обліком, виступає державний фінансовий контроль, що здійснюється у формі [15]: «державного фінансового аудиту (різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю); інспектування (здійснюється органом державного фінансового контролю у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської

діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб); перевірки закупівель (полягає у документальному та фактичному аналізі дотримання замовником законодавства про закупівлі) та моніторингу закупівлі (здійснюється за місцезнаходженням органу державного фінансового контролю)». Саме дієвість, якість, результативність та ефективність державного фінансового контролю безпосередньо впливає на збереження бюджетних коштів та ресурсів, а отже і бюджетну безпеку.

Окрім того, слід визнати, що крім фінансування бюджету («надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету») чинником бюджетної безпеки безумовно виступає процес відкриття бюджетних асигнувань («право, надане головним розпорядникам бюджетних коштів та розпорядникам бюджетних коштів нижчого рівня, щодо розподілу виділених асигнувань загального та спеціального фондів державного бюджету підвідомчим установам (одержувачам бюджетних коштів) та використання бюджетних асигнувань з урахуванням узятих на облік бюджетних зобов'язань») [16]. Саме цей показник впливає на обсяг видатків бюджетів, оскільки відбиває потреби у фінансовому забезпеченні усієї мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Отже, на підставі критичного аналізу представлених позицій пропонується така сукупність чинників бюджетної безпеки (рис. 1).

Визначення чинників бюджетної безпеки дозволяє ідентифікувати загрози щодо

останньої. Найбільш повною презентацією останніх вирізняється дослідження О. Проказюк, в якому виокремлено ендогенні та екзогенні загрози, відносячи до [17, с. 44; 18]:

– «екзогенних загроз: залежність внутрішніх бюджетно-фінансових процесів від стану світового фондового ринку; неефективність світових фінансових інститутів та неспроможність регулювати несприятливі фінансові процеси на світовому фінансовому ринку; зростання транснаціональних корпорацій та іноземних інвесторів у національній економіці; залежність від іноземних кредитів та перевищення критичного рівня зовнішнього боргу; інтернаціоналізація світового господарства, відкритість та залежність національної економіки; світові економічні кризи; зміна умов зовнішньої торгівлі та кон'юнктури світових цін;

– ендогенних загроз: невиконання юридичними особами-резидентами зобов'язань за іноземними кредитами, одержаними під гарантії органів місцевого управління; недосконалість нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу; несвоєчасне ухвалення державного бюджету України та затвердження звітів щодо його виконання; прорахунки в бюджетному плануванні; непрозорість видатків державного і місцевих бюджетів; нестабільність надходжень доходів до бюджету; недостатнє або несвоєчасне наповнення джерел покриття бюджетного дефіциту; незаконне та неефективне використання бюджетних коштів; неефективність системи контролю над надходженнями і витратами бюджетних коштів; бюджетна розбалансованість; недосконалість системи обліку і виконання бюджетів; проблеми міжбюджетних відносин і фінансового вирівнювання; надмірний рівень дефіциту державного бюджету та недостатнє і несвоєчасне наповнення джерел його покриття».

Вчений К. Захожай презентує такий варіант загроз бюджетної безпеки [19, с. 75]:

величина бюджетів	бюджетна система	бюджетний процес	організація бюджету процесу	нормативно-правове забезпечення
ступень збалансованості бюджетів або розмір їх дефіциту/профіциту	стан бюджетів інших розвинутих країн світу	масштаби відкритих бюджетних асигнувань	характер касового обслуговування бюджетів	платоспроможність економічний суб'єктів-платників податків
бюджетна класифікація	бюджетна дисципліна	бюджетний облік	бюджетний контроль	рівень оподаткування
ефективність податкового адміністрування	податкові пільги	бюджетні резерви	бюджетні кризи	масштаби бюджетного фінансування
наявність жорстких бюджетних обмежень	рівень девальвації національної валюти	макроекономічна ситуація, події, явища	соціально-політична ситуація, події, явища	природні та техногенні катастрофи
ЧИННИКИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ				

Рис. 1. Чинники бюджетної безпеки країни

– «зовнішні (ресурсна та технологічна залежність України від зарубіжних країн; втрата традиційних ринків збуту продукції виробництва та надання послуг на світових ринках; неврегульованість щодо місця вітчизняної системи використання трудових ресурсів на світових ринках та механізму взаємодії кооперації у цій сфері; обмеженість діяльності вітчизняних фінансово-кредитних установ на міжнародному ринку; вплив негативних чинників, спричинених світовою фінансово-економічною кризою на провідні сектори вітчизняної економіки та залежність експортно-імпортних орієнтованих підприємств та установ від коливань світових ринків; зростання ролі іноземних інвесторів у національну економіку; перевищення критично допустимого рівня зовнішнього боргу; зміна умов торгівлі та кон'юнктури світових цін);

– внутрішні (повільне удосконалення правової і нормативної бази, невідповідність значної кількості законодавчих актів світовим вимогам і стандартам, неефективність контролю за дотриманням бюджетного законодавства; використання зношених, морально застарілих фондів та основних засобів, енергоємних технологій, зниження обсягів виробництва; недосконале науково-дослідне та інформаційне забезпечення; падіння ВВП і відтік капіталу з реального сектору економіки; недостатній обсяг обігових коштів у підприємств та установ для їх розвитку, недосконалість системи ефективного кредитування; нерівномірний розподіл природно-ресурсного та економічного потенціалу за регіонами держави; тінізація бізнесу; неефективне використання бюджетних коштів та ресурсів)»;

Щодо класифікації ризиків бюджетної безпеки, слід акцентувати на запропонованій науковцем Проказюк О. такій класифікації загроз в розрізі наступних ознак [17, с. 45]: «можливість прогнозування (передбачувані, непередбачувані); характер виникнення (об'єктивні, суб'єктивні); форма прояву (явні, латентні); об'єкти посягань (податковий потенціал, доходи бюджету, бюджетні асигнування, державна і приватна власність, економічні ресурси тощо); джерела виникнення (політичні, економічні, правові, кримінальні, техногенні, екологічні, конкурентні тощо); величина втрат (незначні, значні, катастрофічні); структура (інваріантні, варіативні)»;

Слід зазначити, що дана класифікація ризиків бюджетної безпеки на сьогодні є фактично єдиною заявленою у вітчизняному науковому просторі. Попри це, не можна проігнорувати сформовану провідними вітчизняними вченими-фінансистами професорами Федосовим В., Юрієм С., в межах положень бюджетного ризик-менеджменту класифікацію бюджетних ризиків загалом [20, с. 729]: «сфера виникнення (ризик дестабілізації бюджетної системи зовнішнього характеру, ризик дестабілізації бюджетної системи внутрішнього характеру); причини,

що зумовлюють появу ризиків (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні); характер виникнення (ризик середовища, ринкові ризик, ризик бюджетного процесу); масштаб ризиків (регіональні, національні, міжнародні); рівень бюджетної системи (ризик державного бюджету, ризик місцевого бюджету); структура бюджету (ризик доходів бюджету, ризик видатків бюджету, ризик дефіциту бюджету та його фінансуванню); важливість впливу на виконання бюджету (допустимі, критичні, катастрофічні); рівень бюджетних втрат (допустимий, виправданий, недопустимий); характер бюджетних втрат (ризик, наслідком яких є втрачена вигода; ризик, наслідком яких є тільки бюджетні втрати; ризик, наслідком яких можуть бути як втрати, так і одержання доходів); тривалість дії (випадкові, постійні, разові); можливість оцінювання (ризик, що підлягають кількісному оцінюванню; ризик, що не можна розрахувати); можливість передбачення та упередження (прогнозовані, непрогнозовані)»;

Заслуговує на увагу також класифікація бюджетних ризиків, представлена у праці науковця Бондарук О., за якою останні поділяються на такі групи за [21]: «сферою виникнення (внутрішньоекономічного характеру, зовнішньоекономічного характеру); причинами (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні) характером виникнення (ризик середовища, ринкові ризик, ризик бюджетного процесу); масштабом ризиків (регіональні, національні, міжнародні); структура бюджету (ризик доходів бюджету, ризик видатків бюджету, ризик дефіциту, ризик кредитування); рівнем втрат (допустимий, виправданий, недопустимий); характером втрат (мало можливі, можливі, дуже можливі); характером появи (постійні, випадкові, разові); можливостями передбачення (прогнозовані, непрогнозовані); ступенем можливості (повністю захищені, частково захищені, від яких не можливо захиститись).

В контексті даного дослідження нагадаймо, що якщо «загроза – це ймовірна можливість перешкоди цілям та завданням суб'єктів господарювання, то ризик вимірює, оцінює цю загрозу, дає уявлення щодо математичного виразу ймовірності настання таких перешкод», при цьому ступінь загрози та її перехід у форму небезпеки ... характеризується рівнем ризику, який, в свою чергу, визначається ймовірністю настання та впливом на об'єкт... тобто за прийнятного рівня ризику негативний вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища розглядається як загроза об'єкту, а за досягнення критичного рівня ризику загроза приймає форму небезпеки» [22]. Отже, важливим є ідентифікація як перших, так і других.

Опираючись на загальні підходи до ідентифікації загроз, особливості бюджетної безпеки, враховуючі вищенаведені підходи пропонується така класифікація загроз бюджетної безпеки [3]:

– джерело виникнення (зовнішнього середовища держави; внутрішнього середовища держави);

Кореляція ранжування індикаторів бюджетної безпеки та її відповідних ризиків*

<i>Характеристичні значення індикаторів бюджетної безпеки</i>					
Р	$X_{L_{крит}}$	$X_{L_{небезп}}$	$X_{L_{нездв}}$	$X_{L_{здв}}$	$X_{L_{опт}}$
И	Бб1				
	вкрай неприпустимі	неприпустимі	граничний	допустимі	незначні
З	Бб2				
	вкрай неприпустимі	неприпустимі	граничний	допустимі	незначні
И	Бб3				
	вкрай неприпустимі	неприпустимі	граничний	допустимі	незначні
К	Бб4				
	вкрай неприпустимі	неприпустимі	граничний	допустимі	незначні
И	Бб4				
	вкрай неприпустимі	неприпустимі	граничний	допустимі	незначні

*де: Бб1 – показник частки дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП;

Бб2 – показник частки дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загального державного управління у ВВП;

Бб3 – показник частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет;

Бб4 – показник відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету;

Джерело: [3]

– сфера спричинення (економічні, політичні, правові, соціальні, природні, техногенні тощо);

– причини (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні);

– сфера виникнення (середовища, ринкові, бюджетної системи, бюджетного процесу, професійної діяльності);

– масштаб (регіональні, національні, міжнародні);

– форма прояву (явні, приховані);

– рівень бюджетної системи (державного бюджету, місцевого бюджету);

– об'єкт в структурі бюджетів (доходи бюджету, видатки бюджету, кредитування бюджету, борг бюджету, фінансування бюджету (в розрізі загального та спеціального фондів));

– значущість щодо бюджету (незначні, припустимі, граничні, неприпустимі, вкрай неприпустимі);

– ступінь небезпеки (небезпечні та особливо небезпечні);

– рівень втрат бюджету (допустимий, виправданий, недопустимий);

– характер бюджетних втрат (що призводить до втраченої вигоди; що призводить до втрат бюджету; що призводить або до втрат, або до доходів);

– періодичність (випадкові, постійні, разові);

– можливість оцінювання (ті, що підлягають кількісному оцінюванню; такі, що не можуть бути оцінені);

– кореляції до індикативних показників бюджетної безпеки (за їх видами);

– можливість передбачення та упередження (прогнозовані, непрогнозовані);

– ймовірність (малоймовірні, ймовірні, високоймовірні, реальні);

– структура (стала, динамічна);

– відкритість інформації (публічна, таємна);

Питання визначення діапазону ранжування індикативних показників бюджетної безпеки

фактично опирається на існуючу методику визначення останньої, за якої виокремлено чотири види індикативних показників бюджетної безпеки та 5 рівнів їх характерних значень [4]. На підставі запропонованої класифікації загроз, зокрема ознаки «значущість щодо бюджету» пропонується така логічна кореляція індикаторів бюджетної безпеки та відповідних ризиків (таблиця 1).

Дієвий механізм управління бюджетною безпекою має вчасно реагувати на всі загрози та ризики. На сьогодні ризикологія пропонує такі методи управління ризиками: ухилення, локалізації, дисипації, компенсації. Відповідно до управління бюджетною безпекою доцільним буде запровадження таких методів реагування на ризики бюджетної безпеки: метод уникнення ризику зниження бюджетної безпеки, метод скорочення ризику зниження бюджетно безпеки, метод трансформації ризиків зниження бюджетної безпеки та метод компенсації ризиків зниження бюджетної безпеки.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. В умовах постійного дефіциту Державного та місцевих бюджетів з тенденцією до збільшення його розміру питання управління бюджетною безпекою набуває все актуальнішого звучання. Необхідність перманентного застосування виваженого, економічного та цільового підходу до управління бюджетною безпекою за умов мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища потребує подальших досліджень як в напрямку загроз-ризиків бюджетної безпеки, так і дієвих механізмів протистояння останнім. Кінцева реалізація сукупності таких положень дозволить на тільки підвищити стійкість державних фінансів та сектору загального державного управління, а й сприятиме подальшому зміцненню вітчизняної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Свірко С. В. Бюджетна безпека як ланцюговий елемент складових державної безпеки: державно-управлінські аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2079>
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Свірко С. В. Механізми державного управління бюджетною безпекою : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2021. 436 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
5. Вигівська І. М. Розвиток теорії ризиків та її місце в бухгалтерському обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2007. Випуск 3 (9). С. 25–38.
6. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 848 с.
7. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.
8. Балабанов І. Т. Риск-менеджмент. Москва : Финансы и статистика, 1996. 192 с.
9. Івченко І. В. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. 344 с.
10. Машена Н. І. Економічний ризик і методи його вирівнювання. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 188 с.
11. Гбур З. В. Методи та принципи державного управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 113–117.
12. Барановський О. І. Сутність і чинники бюджетної безпеки. *Економіка і регіон*. 2016. № 2. С. 20–29.
13. Чечетова Н. Ф., Лелюк Н. Є. Аналітичний інструментарій для оцінки бюджетної безпеки України. Стратегічна аналітика та антикорупційний аудит в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, регіону, суб'єктів господарювання : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 жовтня 2017 р.), Харків. URL: http://eprints.kname.edu.ua/48530/1/loverpdf_com-134-138.pdf
14. Деменок О. В., Глухова В. І. Бюджетна безпека України як складова фінансової безпеки держави: стан та перспективи. *Наука й економіка. Фінансова система*. 2010. № 1 (17). С. 20.
15. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
16. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 № 2456–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>
17. Проказюк О. В. Бюджетна безпека держави: сутність та основні загрози. *Фінансовий простір*. 2016. № 3. С. 39–47.
18. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. С. 41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_59
19. Захожай К. В. Бюджетна безпека як поняття сучасної фінансової науки. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. № 1(31). С. 68–90.
20. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 [1] с.
21. Бондарук О. С. Бюджетні ризики та їх вплив на фінансову безпеку. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3122/2803
22. Суханова Н. В. Ризики, загрози та небезпеки в управлінні діяльністю підприємств в кризових умовах: спільні риси та відмінності. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2544>

REFERENCES:

1. Svirko, S. V. (2021) Bjudzhetna bezpeka jak lancjughovij element skladovykh derzhavnoji bezpeky: derzhavno-upravlinsjki aspekty [Budgetary security as a chain element of state security components: state management aspects]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok*, no. 5. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2079> (accessed 10 October 2022).
2. Konstytucija Ukrajiny [Constitution of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 10 October 2022).
3. Svirko S. V. (2021) *Mekhanizmy derzhavnogho upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju* [Mechanisms of state management of budget security]. Zhytomyr: Vyd. O.O. Jevenok, 436 p. (in Ukrainian)
4. Pro zatverdzhennja Metodychnykh rekomendacij shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrajiny [On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (accessed 11 October 2022).
5. Vyghivsjska I. M. (2007) Rozvytok teoriji ryzykiv ta jiji misce v bukhghaltersjkomu obliku [Development of risk theory and its place in accounting]. *Problemy teoriji ta metodologhiji bukhghaltersjkojho obliku, kontrolju i analizu*, vol. 3(9), pp. 25–38.

6. Kunjch Z. J. (2005) *Universalnijj slovnyk ukrajinsjkoji movy* [Universal dictionary of the Ukrainian language]. Ternopilj: Navchaljna knygha – Boghdan, 848 p.
7. Kovbasjuk Ju. V. (2011) Encyklopedija derzhavnogho upravlinnja: u 8 t. [Encyclopedia of public administration]. Kyiv: NADU, 2011. T. 2: *Metodologhija derzhavnogho upravlinnja* [Methodology of public administration] / nauk.-red. koleghija: Ju. P. Surmin (spivgholova), P. I. Nadolishnij (spivgholova) ta in. 692 p.
8. Balabanov Y. T. (1996) *Risk-menedzhment* [Risk management]. Moscow: Finansy i statistika, 192 p. (in Russian)
9. Ivchenko I. V. (2007) *Modeljuvannja ekonomichnykh ryzykiv i ryzykovykh sytuacij* [Modeling of economic risks and risk situations]. Kyiv: Centr navch. l-ry, 344 p. (in Ukrainian)
10. Mashena N. I. (2003) *Ekonomichnyj ryzyk i metody jogho vyrivnjuvannja* [Economic risk and methods of its equalization]. Kyiv: Centr navch. l-ry. 188 p. (in Ukrainian)
11. Ghbur Z. V. (2017) Metody ta pryncypy derzhavnogho upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju [Methods and principles of state management of economic security]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, no. 24, pp. 113–117.
12. Baranovskij O. I. (2016) Sutnistj i chynnyky bjudzhetnoji bezpeky [The essence and factors of budgetary security]. *Ekonomika i rehion*, no. 2, pp. 20–29.
13. Chechetova N. F., Leljuk N. Je. (2017) Analitychnyj instrumentarij dlja ocinky bjudzhetnoji bezpeky Ukrajinjy [Analytical toolkit for assessing budget security of Ukraine]. *Strateghichna analityka ta antykorupcijnyj audyt v systemi zabezpechennja finansovo-ekonomichnoji bezpeky derzhavy, rehionu, subjektiv ghospodarjuvannja: materialy VI Mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji (26-27 zhovtnja 2017 r.)*, Kharkiv. Available at: http://eprints.kname.edu.ua/48530/1/ilovepdf_com-134-138.pdf (accessed 10 October 2022).
14. Demenok O. V., Ghlukhova V. I. (2010) Bjudzhetna bezpeka Ukrajinjy jak skladova finansovoji bezpeky derzhavy: stan ta perspektyvy [Budgetary security of Ukraine as a component of the state's financial security: state and prospects]. *Nauka j ekonomika. Finansova systema*, no. 1(17), p. 20.
15. Pro osnovni zasady zdijsnennja derzhavnogho finansovogho kontrolju v Ukrajinjy [About the main principles of state financial control in Ukraine]. Available at: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (accessed 10 October 2022).
16. Bjudzhetnyj kodeks Ukrajinjy [Budget Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> (accessed 10 October 2022).
17. Prokazjuk O. V. (2016) Bjudzhetna bezpeka derzhavy: sutnistj ta osnovni zagrozy [Budget security of the state: essence and main threats]. *Finansovyj prostir*, no. 3, pp. 39–47.
18. Ladjuk O. D. (2016) Finansova bezpeka: kharakterystyka skladnykiv [Financial security: characteristics of components]. *Efektivna ekonomika*, no. 11, pp. 41. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_59
19. Zakhohhaj K. V. (2018) Bjudzhetna bezpeka jak ponjattja suchasnoji finansovoji nauky [Budget security as a concept of modern financial science]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 1(31), pp. 68–90.
20. Fedosov V. M., Jurij S. I. (2012) Bjudzhetna systema [Budget system]. Kyiv: Centr uchbov. literatury; Ternopilj: Ekon. dumka, 871 p. (in Ukrainian)
21. Bondaruk O. S. Bjudzhetni ryzyky ta jikh vplyv na finansovu bezpeku [Budgetary risks and their impact on financial security]. *Mizhnarodni vidnosyny. Serija «Ekonomichni nauky»*. Available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3122/2803 (accessed 11 October 2022).
22. Sukhanova N. V. (2011) Ryzyky, zagrozy ta nebezpeky v upravlinni dijalnistju pidprijemstv v kryzovykh umovakh: spiljni rysy ta vidminnosti [Risks, threats and dangers in managing the activities of enterprises in crisis conditions: common features and differences]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2544> (accessed 11 October 2022).